

Uz, Ersan (2021). Adem ÖGER, Uygur Efsaneleri (İnceleme ve Metinler), *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2021/18, s. 139-141.

DOI: 10.46400/uygur.989910

Adem ÖGER, Uygur Efsaneleri (İnceleme ve Metinler), Çanakkale: Paradigma Akademi, 2021, 537 s.

[Kitap Tanıtım ve Değerlendirme / Book Review]

Ersan UZ*

Geliş Tarihi: 01.09.2021

Kabul Tarihi: 04.11.2021

Tarih boyunca çeşitli milletlerin pek çok mücadelesine sahne olan, farklı din ve kültürleri barındıran Doğu Türkistan'da yaşayan Uygur Türklerinin sözlü kültür gelenekleri ve yazılı edebiyatları yerleşik hayata erken geçmeleri sebebiyle oldukça zengindir. Uygur Türklerine ait sözlü kültür ürünleri aynı zamanda Türk kültürünün zengin kaynaklarını içinde barındırmaktadır. Bu kaynaklar içinde Uygur efsaneleri, Uygurların tabiatı ve hayatı algılayış biçimini, dinî hayatını, davranış kalıplarını, ideal insan tiplerini ve kültürel değerlerini ortaya koyması nedeniyle büyük öneme sahiptir.

Günümüzde Uygur Türkleri üzerine önemli bilimsel araştırmalar yapan ve bunları yayına dönüştüren bilim insanlarından biri Prof. Dr. Adem Öger'dir. Öger'in yakın dönemdeki çalışmalarından biri hem Uygur Türklerinin hem de Türk dünyasının inanç ve düşünce sisteminin ve buna bağlı olarak şekillenen kültürel değerlerin tespit ve tahlilinde büyük yarar sağlayan "*Uygur Efsaneleri (İnceleme ve Metinler)*" adlı eseridir.

"*Uygur Efsaneleri (İnceleme ve Metinler)*" isimli eser Ön Söz, Giriş, 4 Bölüm, Sonuç ve Kaynaklar kısmından oluşmaktadır. Eserin Ön Söz kısmında yazar, bu çalışmayı 2008 yılında doktora tezi olarak hazırladığını, dil ve imla açısından gözden geçirerek yayına dönüştürdüğünü ifade etmiştir. Çalışmanın "Uygur Türkleri ve Doğu Türkistan" adlı Giriş kısmında, Uygur isminin kökeni ve Uygur Türklerinin tarihi hakkında detaylı bilgilere yer verilmiştir. Çin kaynakları başta olmak üzere ulaşılan diğer kaynaklarda geçen Uygur adına ilişkin bilgiler maddeler halinde verilmiştir. Ayrıca Uygur Kağanlığı, Batı Uygur Devleti,

* Uzman, Nevşehir Millî Eğitim Müdürlüğü, e-posta: ersan_uz@hotmail.com
Orcid: 0000-0002-2832-482X

Kaşgar Hanlığı hakkında bilgilerin yanı sıra Uygur Türklerinin vatanı olan Doğu Türkistan'a ait coğrafi, ekonomik, demografik, siyasi, idari ve dinî yapıya (Maniheizm, Nasturilik, Budizm ve İslamiyet) ilişkin bilgiler de yer almaktadır. Bu bölümün sonunda çalışmanın konusu, amacı ve çalışmada izlenen araştırma ve inceleme yöntemleri hakkında bilgiye de yer verilmiştir.

“Uygur Efsaneleri Üzerine Yapılan Çalışmalar” adlı 1. bölümde, Uygur efsanelerin geçtiği tarihî kaynaklar başta olmak üzere Uygur efsaneleri ile ilgili 19. yüzyıldan itibaren Çin’de, Rusya’da, Kazakistan’da, Türkiye’de ve Doğu Türkistan’da yapılan çalışmalar kitap, makale ve tebliğ başlıkları altında tanıtılıp değerlendirilmiştir. Uygur efsanelerine yer veren ve çalışmada yararlanılan kaynakların kronolojik olarak tanıtılması, Türkiye ve Doğu Türkistan’da Uygur efsanelerine dair yayınların değerlendirilmesi, bu eserin hazırlanması aşamasında iyi bir literatür taraması yapıldığını göstermektedir. Ayrıca bu literatür özeti, konuyla ilgili araştırma yapmak isteyenlerin kolaylıkla yararlanabileceği bir çalışma olması açısından önemlidir.

Çalışmanın “Bir Tür Olarak Efsane ve Uygur Efsaneleri” adlı 2. bölümünde öncelikle halkbiliminin çalışma konularından bir olan efsane türüne dair bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra Batı ülkelerinde, Türkiye ve Doğu Türkistan’da efsane türüne dair ileri sürülen görüşler, efsanelerin yapı, içerik, işlev, yaratım ve aktarım özellikleri değerlendirilmiştir. Ayrıca bu bölümde Batı, Türkiye ve Doğu Türkistan’da efsaneye ilişkin çalışmalara kaynaklık eden efsane tasnifleri ele alınmış ve çalışmada yararlanılan metinlerden hareketle Uygur efsaneleri konularına göre tasnif edilmiştir. Bölüm sonunda efsanenin sözlü kültür ortamı ve anlatmaya dayalı mit, masal, destan, halk hikâyesi ve memorat gibi türlerle ilişkisi ele alınarak tartışılmıştır.

“Uygur Efsanelerinin Yapı, Muhteva ve İşlev Özellikleri” adlı 3. bölümde, aktarılan metinlerden hareketle Uygur efsanelerinin yapı, muhteva ve işlev özellikleri tespit edilmiştir. Eserin inceleme kısmını oluşturan bu bölümde, Uygur efsanelerindeki mitolojik unsurlar, olağanüstü varlıklar, kütler, dinî unsurlar, tarihî unsurlar, sosyal hayat ve geleneklerle ilgili unsurlar alt başlıklar şeklinde ele alınmış ve değerlendirmeler yapılmıştır. Uygur efsanelerine yansıyan farklı unsurların tespiti ve incelemesi, Uygurların tarihî süreçte farklı kültürel kaynaklardan beslendiğini ve kültürel açıdan zenginliğini ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir.

Çalışmanın “Metinler” adlı 4. bölümünde, Doğu Türkistan’da çeşitli kitap, dergi ve gazetelerde yayımlanmış üç yüz efsanenin Uygur Türkçesiyle metinlerine ve ardından da Türkiye Türkçesine aktarılmış metinlerine yer verilmiştir. Bu bölümde metinler “Tarihî ve Dinî Şahıslarla İlgili Efsaneler”, “Millet, Kavim, Boy ve Kabilelerle İlgili Efsaneler”, “Bazı Geleneklerin Ortaya Çıkışıyla İlgili Efsaneler”, “Gök Olayları ve Gök Cisimleriyle İlgili Efsaneler”, “Hayvanlarla İlgili Efsaneler”, “Bitkilerle İlgili Efsaneler”, “Yeryüzü Şekilleri ve Doğal Oluşumlarla İlgili Efsaneler”, “Yerleşim Yerleriyle İlgili Efsaneler”, “Müzik ve Müzik Aletleri İle İlgili Efsaneler”, “Atasözleri ve Deyimlerle İlgili Efsaneler” ve “Diğer Konulardaki Efsaneler” olmak üzere on bir başlık altında tasnif edilmiştir.

“Sonuç” kısmında, eserin ana bölümlerindeki tespit ve bulgular ışığında genel bir değerlendirme yapılmıştır. “Kaynaklar” kısmında ise çalışmada faydalanılan kaynaklar yazar soyadlarına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Türkiye’de son yıllarda Türk dünyası ve Türk boyları üzerine bilimsel çalışmaların büyük bir hız kazandığı malumdur. Bu bağlamda Türk kültürünün oluşumu ve şekillenmesinde önemli role sahip olan Uygurların mit, din, tarih, coğrafya gibi alanlardan beslenen efsane metinlerinin ve bunların incelemesinin Türkiye’de yayımlanması Türklük bilimi açısından büyük yarar sağlamıştır. Ayrıca bu eser, Uygur efsaneleri üzerine çalışma yapmak isteyen araştırmacılara sistematik ve detaylı bilgiye erişim imkânı sağlamıştır. Kadim Türk

boylarından Uygurların kültürel miraslarından efsaneleri araştıran ve yayımlayan Prof. Dr. Adem Öger'e hem Türklük bilimine katkılarından hem de günümüzde çeşitli siyasi, sosyal ve psikolojik baskıya maruz kalan Uygur Türklerinin zengin kültürlerinin tanıtımına ve onların sessiz çığlığına bir seda olmasından dolayı teşekkür ederiz.

Kaynakça

ÖGER, Adem. (2021). *Uygur Efsaneleri (İnceleme ve Metinler)*. Çanakkale: Paradigma Yayınları.